

ژورنال علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

فصل نامه رسانه و دین: وقایع نگار سید محمد رضا قادری

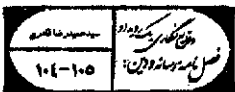
سید محمد رضا قادری

درآمد

یکی از حوزه‌های نظری مهم و البته نسبتاً جدید در وادی رسانه، بحث‌های دین و رسانه است. برخلاف آن‌چه بسیاری می‌پندارند، این مباحث اختصاص به ایران ندارد و می‌توان در نقاط مختلف دنیا نمونه‌هایی از تلاش‌های فکری برای بررسی رابطه دین با پدیده‌هایی چون تلویزیون، اینترنت، رادیو و به طور کلی رسانه را یافت. قالب‌های طرح این مباحث نیز متنوع هستند و می‌توان آن‌ها را در شکل و شمایل همایش‌ها، هم‌اندیشی‌ها، مطبوعه‌ها، مقالات، کتاب‌ها و... دید. یکی از مطبوعه‌هایی که در دنیای غرب به طور مستمر و خاص به حوزه دین و رسانه می‌پردازد، فصل‌نامه رسانه و دین^۱ است. این فصل‌نامه از سال ۲۰۰۲ تاکنون به چاپ رسیده است و آخرین شماره این فصل‌نامه - که شماره توأم آن ۱ و ۲ است - در سال ۲۰۰۸ به چاپ رسیده است و اختصاص به مقالات اساتید ارتباطات و جامعه‌شناسی دانشگاه‌های ایران چون دکتر تقی آزاد ارمکی، دکتر محمدرضا جوادی‌یگانه، دکتر حمید عبداللهیان و... درباره رابطه دین و رسانه دارد.

همچنین سرمقاله این شماره فصل‌نامه را به طور مشترک دکتر محمدرضا جوادی‌یگانه، دکتر حمید عبداللهیان و دکتر استوارت ام‌هورر نوشته‌اند. نام هورر مطمئناً برای علاقه‌مندان حوزه نشر رسانه آشناست؛ چه آن‌ها که کتاب ترجمه شده رسانه، دین و فرهنگ او را که انتشارات سروش به ترجمه مسعود آریانی‌نیا چاپ کرده است، خوانده‌اند و چه آن‌ها که کتاب ترجمه نشده او به نام دین در عصر رسانه^۲ را که انتشارات راتیلج^۳ در سال ۲۰۰۶ چاپ کرده است، دیده‌اند. البته وی سابقه حضور در اولین همایش بین‌المللی دین و رسانه را هم دارد.

1. Journal of Media and Religion
2. Religion in the media age
3. Routledge

پیش از آن که به آخرین شماره فصلنامه بپردازیم، لازم است کلیاتی درباره فصلنامه، اهداف و نحوه انتشار آن بدانیم.

فصلنامه رسانه و دین

همچنان که عنوان فصلنامه اقتضاء می‌کند، در سال، ۴ شماره از این ژورنال - که اسمال وارد هفتمین سال انتشار خود شده است - منتشر می‌شود که البته در برخی سال‌ها، تعداد شماره‌ها در مجلدات کمتری قرار داده شده است؛ برای نمونه در سال ۲۰۰۸ دو شماره اول در یک مجلد کار شده‌اند.

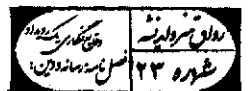
این ژورنال توسط انتشارات راتلج منتشر می‌شود و برای دسترسی online به مقالات فصلنامه، خوانندگان می‌توانند به نشانی پایگاه اینترنتی www.informaworld.com مراجعه کنند. هم‌چنین شماره پیاپی استاندارد بین‌المللی^۴ این فصلنامه برای نسخه الکترونیکی آن ۱۵۳۴-۸۴۱۵ و برای نسخه مکتوب آن ۱۵۳۴-۸۴۲۳ است که بهترین راه برای دسترسی به فصلنامه، وارد کردن عبارت "ISSN: 1534-8415" در موتور جست‌وجوی پایگاه اینترنتی google است تا نسخه الکترونیکی فصلنامه را پیدا نمایید.^۵

امکان خرید فصلنامه از دو راه کارت‌های اعتباری و یا چک‌های شخصی وجود دارد. هم‌چنین در صورتی که هر مجلد فصلنامه مورد نظر خریدار نبود، می‌تواند اقدام به خرید مقالات به صورت منفرد نماید که برای هر مقاله می‌بایست مبلغ ۲۸ دلار آمریکا پرداخت شود. البته نوع کاربر در بهای خرید مجله بسیار موثر است. در زیر جدول کامل نحوه پرداخت پولی مجله آورده شده است:

2008 Online Only Subscription	Any	1 year	credit card	US\$323.00
2008 Print & Online Subscription	Personal*	1 year	credit card	US\$46.00
2008 Print & Online Subscription	Any	1 year	credit card	US\$341.00

4. International Standard Serial Number (ISSN)

۵ به دلیل عدم وجود این فصلنامه در ایران - یا دست‌کم دسترسی نداشتن نگارنده به نسخه‌های مکتوب و چاپی آن - اطلاعات ارائه شده در این نوشتار بر اساس اطلاعاتی است که در www.informaworld.com می‌باشد. نکته جالب آن که در ایام نام‌پایگاه بین‌المللی کتاب تهران، در غرفه مربوط به فروش کتب انتشارات راتلج، انتشارات کاپور و فرگسون و شرکت‌های تهیه هم‌آوری از این ژورنال بود.

در صفحه نخست پایگاه اینترنتی فصل‌نامه، گزینه‌هایی وجود دارند که حاوی اطلاعاتی درباره نحوه انتشار، اهداف و نوع نگارش مقالات فصل‌نامه است. دو گزینه ابتدایی، فهرست شماره‌ها⁶ و آخرین شماره⁷ است که جست‌وجوگر می‌تواند با وارد شدن به این دو گزینه از شماره‌های پیشین و یا آخرین شماره فصل‌نامه، اطلاعات مورد نیازش را استخراج نماید.

بخش بعدی، اهداف و حیطه عمل⁴ فصل‌نامه را روشن می‌کند. در این بخش می‌خوانیم:

فصل‌نامه رسانه و دین به این مسئله می‌پردازد که دین به عنوان یک پدیده اجتماعی و فرهنگی، مفهوم ارتباطات همگانی را در جامعه چگونه توسعه می‌دهد. این نشریه تریبون آزادی است برای پژوهشگران، متخصصین رسانه و متکلمین تا دین و رسانه را از منظر جامعه‌شناختی مورد بحث قرار دهند. این نشریه، طیف کاملی از سنن دینی¹⁰ مانند مسیحیت، یهودیت، اسلام، فلسفه‌های دینی شرقی و جنبش‌های دینی جدید و جایگزین را مورد بررسی قرار می‌دهد. مقاله‌ها بازتاب‌دهنده دیدگاه‌های رسمی (سازمانی)،¹¹ محتوایی،¹² نظرات مخاطبین،¹³ فرهنگی، سیاسی و تکنولوژیک هستند. این نشریه دلالت رابطه میان دین و رسانه جمعی را به بحث گذاشته است و به نظریه‌پردازی درباره ماهیت و رفتار مخاطبین مذهبی رسانه، کاویدن تأثیر فرهنگی و اجتماعی درگیری‌های مذهبی¹⁴ در مباحث عمومی رسانه می‌پردازد و یک تریبون آزاد مهم را برای بحث عالمانه در چند عرصه مرتبط فراهم کرده است.

در بخش بعدی با نام شورای نویسندگان،¹⁵ با اعضای تحریریه فصل‌نامه آشنا می‌شویم. اعضای تحریریه در دو بخش سامان یافته‌اند:

الف) سردبیران (یا ویراستاران) بخش مقالات علمی که عبارتند از:

۱. دانیل استوت از دانشگاه نوادا؛¹⁶

۲. جودیت بوندباوم از دانشگاه امریتای کلرادو؛¹⁷

۳. راشل واکس (دستیار) از دانشگاه نوادا؛¹⁸

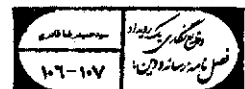
ب) سردبیر (یا ویراستار) بخش مرور کتب،¹⁹ تیرا ماسون از دانشگاه میسوری²⁰ است.

همان‌طور که پیداست، این فصل‌نامه هم به مانند بسیاری از فصل‌نامه‌های علمی دیگر از تعدادی سرویراستار (یا سردبیر) تشکیل شده است که به بررسی مقالات ارسالی و تدوین و اصلاح آن‌ها می‌پردازند. در توضیح نحوه عملکرد دبیران فصل‌نامه²¹ آمده است:

6. Issues List
7. Latest Issue
8. Aims & Scope
9. religious traditions
10. Institutional
11. content
12. audience
13. religious involvement
14. Editorial's Board
15. Deniel A. Stout:University of Nevada, Las Vegas
16. Judith M. Buddenbaum:Emerita, Colorado State University
17. Rachel Wax :University of Nevada, Las Vegas
18. Books Review
19. Debra Mason:University of Missouri, Columbia
20. Peer Review Policy

دانیل استوت

مقالاتی که به فصلنامه رسانه و دین ارائه می‌شوند، توسط سردبیر گزینش شده و توسط متخصصین موضوع مقاله، بازبینی می‌شود.

در همین بخش نام شماری از نویسندگان فصلنامه آمده است که علاقه‌مندان می‌توانند برای اطلاع بیشتر به این بخش مراجعه نمایند.

بخش بعدی با نام دستورالعمل‌هایی برای نویسندگان^{۲۱} به توضیح چگونگی نگارش مقالات و ارسال آن‌ها برای تحریریه فصلنامه رسانه و دین می‌پردازد. بخشی از این توضیحات که درباره چگونگی ارسال مقالات نوشته شده و همچنین قوانین مربوط به نوشتارهای ارسالی است، به این شرح آمده است:

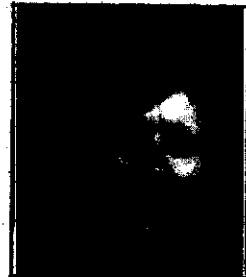
پنج روزنوست از نوشتار را به نشانی دانیل ای. استوت بفرستید.^{۲۲} همگی مقالات به استثنای مرفقی کتاب‌ها و تقریضات^{۲۳} از مرحله بازبینی انفرادی^{۲۴} توسط متخصصین موضوع مربوطه، خواهند گذشت. نویسندگان همچنین بایستی علاوه بر نسخه‌های مکتوب، یک نسخه الکترونیکی از همه مقاله را نیز در قالب فایل Word ای‌میل کنند. هر مقاله بایستی با اظهارنامه‌ای^{۲۵} همراه باشد، مبنی بر این که همزمان با ارسال برای ما، جهت چاپ به جای دیگری ارائه نشده است. نویسندگان، مسئول کسب مجوز بازنویسی مطالبی هستند که مشمول حق چاپ بوده و از منابع دیگر استخراج شده‌اند و نیز بایستی موافقت‌نامه‌ای را امضا کنند، مبنی بر این که حق چاپ مقاله را به ناشر واگذار می‌کنند.

همچنین در این بخش، توضیحاتی درباره نحوه نوشتن مقالات آمده است:^{۲۶}

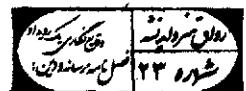
نوشتارها بایستی طبق دستورالعمل‌های کتابچه راهنمای انجمن روان‌شناسی آمریکا/ ویرایش پنجم^{۲۷} تهیه شوند. همگی مطالب بایستی به صورت یک خط در میان و با ترتیب زیر تنظیم شوند:

صفحه عنوان، چکیده، متن، تشکر، ارجاعات، ضمیمه، پی‌نوشت‌ها، جدول‌ها و اشکال و نمودارها.

21. Instructions for Authors
22. Daniel A. Stout, Editor, Journal of Media and Religion, Hank Greenspan School of Journalism & Media Studies, University of Nevada, Las Vegas, 4505 Maryland Parkway, Box 453007, Las Vegas, NV 89154-5007 (e-mail: daniel.stout@unlv.edu)
23. commentaries
24. blind-review process
25. statement
26. Manuscript Preparation
27. Publication Manual of the American Psychological Association (5th ed.).

دورا ماسون

صفحه عنوان بایستی مشتمل باشد بر عنوان نوشتار، اسامی و وابستگی‌های همگی نویسندگان، نام نشانی پستی، ای‌میل، شماره‌های تلفن و دوزنگار نویسنده مکاتبه‌کننده و سرصفحه‌هایی با حداکثر ۲۸ حرف و فاصله. صفحه دوم بایستی حاوی عنوان نوشتار و یک چکیده حداکثر ۱۵۰ کلمه‌ای باشد. همه صفحات نوشتار، از جمله صفحات آتشکال و نمودارها را شماره‌گذاری کنید. همه آتشکال و نمودارها بایستی اصل، سیاه‌وسفید و آماده تصویربرداری و کلیشه‌سازی باشند. نوشتارها نوعاً نباید از مرز ۶۰۰۰ کلمه یا ۲۵ صفحه یک خط در میان - بدون احتساب ارجاعات - بگذرند. در ادامه درباره نحوه ادامه ارتباط فصل‌نامه با نویسندگان، پس از دریافت متن مقالات آن‌ها آمده است:

صفحات نمونه‌های چاپی از طریق CATS²⁸ برای نویسندگانی که مقاله به نام اوست، ارسال می‌شود. آن نمونه‌ها بایستی به دقت کنترل شده و ظرف ۲۸ ساعت پس از اعلام وصول، بازگردانده شوند.

در بخش بعدی²⁹ نحوه آبیونه شدن نشریه بیان شده است:

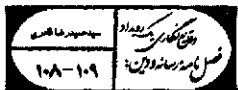
اشتراک‌هایی که به نرخ شخصی³⁰ خریداری شده‌اند، تنها برای استفاده شخصی و غیرتجاری هستند. فروش مجدد اشتراک‌های شخصی مجاز نمی‌باشد. اشتراک‌های شخصی باید با کارت اعتباری یا چک شخصی³¹ خریداری شوند. ممکن است مدارک وضعیت حقوقی شخصی³² مورد نیاز باشد.

معمولاً مطالب هر شماره فصل‌نامه در سه بخش سامان یافته است:

۱. سرمقاله که معمولاً ۲ تا ۵ صفحه است و با آن‌ها به مانند یک مقاله علمی برخورد شده است. یعنی نه تنها خلاصه آن در دسترس نیست، بلکه برای تهیه آن هم باید مبلغی پرداخت شود.

۲. مقالات که از سبک و سیاقی آکادمیک برخوردار بوده و چکیده آن‌ها عمدتاً به صورت رایگان

- 28. Taylor & Francis' Central Article Tracking System.
- 29. Subscribe
- 30. the personal rate
- 31. personal cheque
- 32. Proof of personal status

در پایگاه اینترنتی فصل‌نامه قابل مشاهده است. در بیشتر موارد مقالات این فصل‌نامه بالای ۱۵ صفحه بوده و نقطه ضعف بزرگ آن‌ها، نبود توضیحی درباره جایگاه علمی نویسنده و یا سابقه نوشتاری و مسئولیتی اوست. البته در صفحه نخست هر مقاله - در پاورقی - نام و نام‌خانوادگی نویسنده به همراه شماره تماس وی و نشانی پست الکترونیکی او آورده شده است.

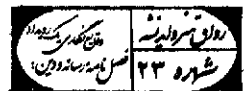
۳. تقریرات که شامل مروری بر کتاب، یادداشت‌هایی درباره یک رویداد یا همایش است. در پایان، نشانی نشریه آورده شده است تا علاقه‌مندان بتوانند با فصل‌نامه رسانه و دین ارتباط مکتوب برقرار کنند.^{۳۳}

وقایع نگاری یک رویداد

شماره آخر فصل‌نامه رسانه و دین به اولین همایش بین‌المللی دین و رسانه که سال ۲۰۰۵ در دانشگاه تهران و دانشکده صلوات‌سیماي جمهوری اسلامی ایران برگزار شد، می‌پردازد. جالب آن‌که پس از سه سال از زمان برگزاری این همایش، به تازگی این ژورنال علمی به آن پرداخته است. این بُعد زمانی در پرداخت به چنین همایشی، اگر در جانب مقالات علمی راه‌افته به این شماره فصل‌نامه اهمیت چندانی نداشته باشد - به جهت علمیت مطالب و لامکان و لازمان بودن مقالات علمی - در جانب یادداشت‌های انتهای ژورنال، کمی سوال‌برانگیز است. یادداشت‌هایی که تنها به بازتاب دادن رخداد‌های اولین همایش دین و رسانه از دیدگاه شخصیت‌هایی علمی‌ای که عمدتاً برای نخستین‌بار پای به خاک ایران گذاشته بودند، می‌پردازد. خاصه آن‌که برخی از این نوشتارها دچار قترت و انقضای مفاهیم مطروحه در آن‌ها هستند؛ مانند نوشتار دکتر کلیمون میچل که به سینمای ایران پرداخته است و نوشتار خود را با بیان تجربه‌ای شخصی از رویت فیلم سینمایی مارمولک ساخته کمال تبریزی آغاز کرده است؛ آن هم در شرایطی که مطمئن به خوبی آگاه هستند، سینمای ایران که بین دو سال همسایه ۱۳۷۵ و ۱۳۷۶ به دلیل تغییر شرایط فرهنگی و سیاسی آن زمان ایران، به ناگهان از این‌رو به آن‌رو شد، در فاصله زمانی ۴ سال پس از نمایش

33. Publication office: Taylor & Francis, Inc., 325 Chestnut Street, Suite 800, Philadelphia, PA 19106.

فیلم سینمایی جنجالی مارمولک - آن هم در شرایطی که دولتی متفاوت با دولت پیشین بر سرکار آمده است - مطمئناً دستخوش تغییراتی گشته است که همین تغییرات لازم می‌آورد نوشتارها و یادداشت‌هایی که به تحلیل سینمای ایران می‌پردازند، به‌روز و دقیق‌تر باشند. مسئله‌ای که در یادداشت‌های این شماره فصل‌نامه - دست‌کم در یادداشت دکتر میچل آن هم با نام پرطمطراق *نیای واقعی سینمای ایران* - رعایت نشده است. البته این را به حساب ذوق‌زدگی این نویسنده و استاد غربی در مواجهه با فضای فرهنگی و هنری متفاوت ایران می‌گذاریم.

سرمقاله این شماره نشریه را سه تن نوشته‌اند و در آن به توضیح علت جمع‌آوری این ویژه‌نامه مبادرت ورزیدماند. هم‌چنین ۶ مقاله از اساتید و پژوهشگران ایرانی در این ویژه‌نامه وجود دارد که عملاً همه مقالات علمی فصل‌نامه را در برمی‌گیرد و البته می‌تواند مایه مباهات جامعه علمی ایران باشد.

نویسندگان مقالات عبارتند از:

آقایان تقی آزاد آرمکی، محمدرضا جوادی‌یگانه، حمید عبداللهمیان، حمیدرضا آیت‌اللهی، جلیل عزیزی، سیدحسین حسینی، محمدرضا سمیدآبادی؛

هم‌چنین در بخش پایانی فصل‌نامه، تعداد ۴ یادداشت از اساتید مدعو اولین همایش بین‌المللی دین و رسانه خودنمایی می‌کند که تعداد ۳ عدد از آن‌ها به بازتاب اولین همایش و یکی از آن‌ها به بازتاب وضعیت سینمای ایران می‌پردازد.

نویسندگان این یادداشت‌ها عبارتند از:

دکتر استوارت هوور، دکتر پیتر هورسفیلد، دکتر لین شافیلد کلاُک، دکتر جلیون میچل؛

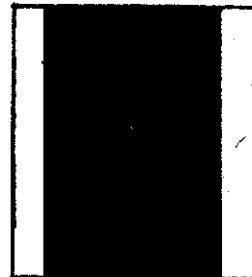
در میان ۴ یادداشت مربوطه، عمدتاً افراد به دلیل این که برای نخستین بار به ایران سفر کرده بودند، بیشتر به بازتاب دادن شرایط اعتقادی، سیاسی و اجتماعی ایران و حواشی همایش

پرداخته‌اند تا ارائه گزارشی مفصل درباره کیفیت برگزاری همایش، کیفیت مقالات ارائه شده و توضیحاتی از این دست؛ گذشته از آن که برخی از نویسندگان دست به انتقادهایی روشن از وضعیت سیاسی و اجتماعی ایران زده‌اند که در میان همه نوشته‌ها، نوشته دکتر لین شافیلد کلارک تندترین مواضع را - در عین جملاتی آرام - به همراه دارد. او در ابتدای نوشتارش ناخرسندی تلویحی خود از لزوم رعایت پوشش اسلامی در جریان همایش را با جمله: «من را بسته‌بندی کردند...» اعلام می‌کند و تا پایان نوشتار موضع منتقدانه خود را حفظ می‌کند؛^{۳۳} موضعی که بیشتر ناشی از عدم درک صحیح روابط اجتماعی و دینی در ایران است. به ویژه آن که وی هیچ‌گاه بیان نمی‌کند چرا به پرسش یکی از شرکت‌کنندگان همایش که معترضان به دکتر کلارک گوشزد نمود در غرب، زنان به نام آزادی استعمار می‌شوند پاسخ ندهد و مرتب بر وجود تبعیض جنسی در ایران تاکید کرده است؛ آن هم در شرایطی که خود دکتر کلارک و دوستان مدعوش از حضور آن همه دانشجوی دختر سراپا مشکلی پوشش متعجب بوده‌اند.

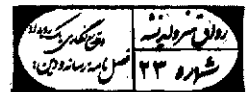
با این همه، این گزارش‌ها حاوی نکات جالبی هستند؛ مانند گزارش دکتر پیتر هورسفیلد که می‌گوید وقتی دعوت‌نامه او به دستش رسیده است، از ترس وضعیت امنیتی ایران نمی‌خواسته به کشورمان سفر کند ولی وقتی آمده، آن چه دیده را با آن چه شنیده بوده، در تضاد یافته است. این یادداشت‌ها به خودی خود نشان‌دهنده اوج فاصله‌ای است که رسانه‌های مفروض غربی بین حقیقت ایران با آن چه خود دوست دارند از ایران نمایش دهند، ایجاد کرده‌اند؛ فاصله‌ای که برگزاری همایش‌های بین‌المللی، در کاهش آن بسیار مؤثر هستند.

در ادامه این نوشتار متن کامل گزارش‌های چهارگانه آورده شده است. هم‌چنین لازم به یادآوری است که به زودی در تابستان سال ۱۳۸۷ هجری خورشیدی و به مناسبت دومین همایش بین‌المللی دین و رسانه، کتاب دکتر استوارت هورر به نام دین در عصر رسانه به همراه مقالاتی برگزیده و معتبر از فصل‌نامه رسانه و دین و هم‌چنین فصل‌نامه اخلاق و رسانه به همت گروه ترجمه مازنامه رواقی هنر و اندیشه به چاپ خواهند رسید و در مجلداتی تشکیل در همایش

۳۳. وی در میان نوشتارش ادعاهایی مطرح می‌کند که لازم است دولت‌تان برگزارکننده همایش درباره آن توضیحات لازم را بدهند؛ از جمله تغییر در نحوه ترجمه گفتارهای او که خود خانم کلارک مدعی است در جهت سانسور گفتارهای او آن هم در همایش علمی رخ داده است.

طرح جلد کتاب دین در عصر رسانه

توزیع خواهند شد. امیدواریم تا آن زمان باز هم شاهد وقوع این رخدادهای فرخنده علمی -
ژورنالیستی برای جامعه پژوهشی و تحقیقی ایران باشیم.
ان شاء الله

تکمله

پیش از آن که نوشتارها را بخوانید، باید بر سر سه چیز به توافق برسیم:

۱. غربی‌ها - چه آن‌ها که در طبقه روشنفکران و عالمانشان جای می‌گیرند و چه مردم عادی - نسبت به شرق و خاصه ایران، کنجکاو هستند. کنجکاو دانستن؛ که البته این به خودی خود نه خوب است نه بد؛
۲. همان غربی‌ها به دلیل تسلط رسانه‌های غالب، نسبت به ما و نوع زندگی‌مان دارای پیش‌زمینه ذهنی خاصی هستند که وقتی با حقیقت روبه‌رو می‌شوند - ولو آن‌چه می‌بینند همه حقیقت هم نباشد - ذوق زده از کشفی بزرگ، یافته‌های خود را به کل تممیم می‌دهند. اتفاقی که در همین نوشتارها هم افتاده است.
۳. ما باید از دیدگاه آن‌ها آگاه شویم؛ چرا؟ چون نگاه آن‌ها به ما بیانگر میزان تغییر ماست تا اگر آن‌ها از تغییرات ما خشنود شده‌اند - و دلیل خشنودی چیزی نیست مگر دست کشیدن از آرمان‌های انقلابی و اسلامی - به مصداق سخن امام راحل (ره) بر حال خود تامل کنیم که مبادا به خطا رفته باشیم.